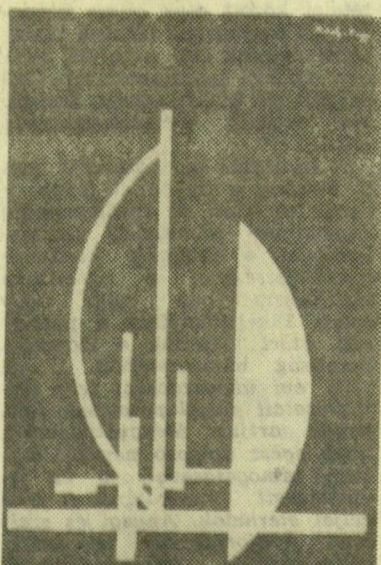

SZEGEDI FÉNYKEPE 1919-BŐL

ÓNARCKÉP 1918—1919-BŐL

KONSTRUKCIÓ CÍMŰ
KÉSBŐBI MŰVE

Moholy-Nagy László szegedi éve

Nyolcvan éve született a nemzetközi avantgárd egyik legnagyobb hatású alakja.

Viszonylag kevesen tudják, hogy az avantgárd negyedszázada halott világnagysága, Moholy-Nagy László (1895—1946) éveik Szegeden élt. A hazai szakmai érdeklődés Kampis Antal — sajnos, főfedezés számba menő — írása (1963) óta fordult személyre felé. Művész alkotásmunkássága páratlanul gazdag: egyforma biztonsággal és napjainkig sugárzó hatással dolgozott — többek között — a reklámgrafika, a tipográfia, a kiállításrendezés, a színpadi díszlettervezés, a film, a fényképezés, és a fotogram, az ipari formatervezés, a kinetikus plasztika, az építészet, a fény sokoldalú művész hatásának a kutatása (térmodulátor, fénymobil) és a művészetpedagógia területén. Művei a legfrissebb külföldi múzeumok és galériák büszkeségei közé tartoznak.

Moholy-Nagy László 1895. július 20-án született a Bácsalmás melletti Bácsborsódón. A család vagyonkiját eltékozoló apa hajórá utalt, hogy Amerikában próbáljon szerencsét. Többé nem hallottak róla. Az édesanya és a három fiúgyermek, Jenő, László és Ákos Moholra költözött, ahol a jómódú nagybácsi, Nagy Gusztáv moholi ügyvéd vette védőszárnyai alá a családot. László ott járt elemibe, és már első osztályos korában szívesen rajzolgatta a konyhában látott tányérokat és bögréket.

Moholy-Nagy László 1905-ben — Ákos a következő évben — iratkozott be Szegeden az állami főgimnáziumba (ma: Radnóti Gimnázium) első osztályába. Jelelően értekezett, 1913 őszétől kezdve jogot hallgatott Budapesten. (A Magyar Irodalmi Lexikon tévesen közli, hogy a műegyetemre járt.) Ákos érettségije után (1914) családjuk Budára költözött. A nagybácsi halála (1911) és az első világháború megingatta a család anyagi helyzetét: 1916-ban csak a legkeservebben tudtak összegyűjteni annyit, hogy a bevonuló Lászlónak egy lovat vehessenek: ez volt ugyanis a feltétele, hogy a tűzérőnél teljesíthessen szolgálatot.

1917-ben megsebesült, Odesszaban, majd Szegeden kezelték. (Szegedi kezelését csak a külföldi irodalom említi.)

A Nemzeti Szalon 1918. decemberében nyílt Téli Tárlatán három képével (M. Z. arcképe, Az alagút, Táj) szerepelt. (A szegediek közül Petri-Pick Lajos, Józsa Károly, Cs. Joachim Ferenc, Szivessyné Aczél Boriska és Pfeiffer Elek vett részt a kiállításon.)

A Tanácsköztársaság idejéből kevés adatunk van: részt vett a május elseji fölvonuláson, a szegedi Gergely Sándorral együtt aláírta az aktivisták Forradalmárokat c. kiáltványát, a művészeti direktorium pedig négy rajzot

vásárolt tőle. (Köztük volt az édesanyját ábrázoló tuszajza is.)

A köztudomással ellentétben Moholy-Nagy szervezőleg nem tartozott az aktivisták közé. A MA kiállításain nem szerepelt, és Kassák a lapban sem közölte műveit. A MA körével rokon-szenvező „külső” tag lehetett, akinek ekkor készített munkái nem estek egybe Kassák elvárásaival.

Moholy-Nagy utójára — bizonyítottan — 1919-ben tartózkodott városunkban. A Tanácsköztársaság bukása után, augusztus első napjaiban jött Szegedre. Pestről való elutazása arra utal, hogy a Galilei-körben sűrűn megforduló, Adyval is kapcsolatba került művész jobbnak látta minél messzebb lenni a fehérteror dühöngésétől.

Szegeden a Bach család és a Makóról ideköltözött aktivista szobrász, Gergely Sándor (1889—1932) karolta föl. Juhász Gyula, Gergely műtermének szinte mindennapos vendége itt ismerkedett meg vele, és hamarosan a barátságába fogadta. A költő — Kassákot megelőzően — ismerte föl a kísérletező kedvű grafikus bon-takozó tehetségét.

Gergely és Moholy-Nagy gyakori látogatói voltak a Somogyi-könyvtárnak. Moholy-Nagy itt ismerkedett meg Mórával. A szegedi napokat egy kellemetlen esemény is megzavarta. Egy Nagy László nevű körözött személy helyett őt állították elő a rendőrségre. A tévedést Bach Imre közbenjárásával sikerült tisztázni.

Az egyre fenyegetőbb belpolitikai helyzet, a haladó fővárosi művészek üldözése és az anyagi kihatatlanság Gergelyben és Moholy-Nagyban azonos elhatározást szült: pályájukat Berlinben folytatják. Elutazásuk előtt közös kiállítást rendeztek Gergely műtermében. A kiállítás híret több szegedi lap között: „Műteremkiállítás. A legmodernebb művészeti irány két fiatal, tehetséges képviselője mond búcsút Szegednek. Gergely Sándor szobrász, és a rövid idő óta itt tartózkodó Moholy-Nagy László készülnek külföldre. Távozásuk előtt Szegeden készült műveikből kiállítást rendeznek a Gizella tér 3. szám alatt levő műtermében. A kiállítás november 1—5-éig délelőtt 10—1 óráig 3 korona belépő-díj mellett megtekinthető.”

A kiállítás megnyitását Juhász Gyula vállalta, aki lelkes beszédben méltatta pártfogóitja művészetét. (Gergelyt is Juhász fedezte föl, és ajánlotta Kassák figyelmébe!) A harmadik kiállító Gergely menyasszonya, Milkó Erzsébet (sz. 1891.) volt, aki öt-évmunkáival szerepelt. A két művész Juhász fényképét is elhelyezte a falon a költő írást írt tiszteletük jeléül.

Juhász két lapban is méltatta az „európai értékű és jelentőségű” kiállítást. Moholy-Nagy műveiről megállapította, hogy azok

„testvéri rokonságot” tartanak azzal az „eleven erejű művészetel, amely Bartók Béla zenéjében zeng, amely Walt Whitman szabad verseiben zenél” — és a későbbiek őt igazolták! A Délmagyarországban (nov. 4.) ezt írta: „... Moholy-Nagy... annak a legújabb pikurális törekvésnek a részese, amely a formák és színek a valóság lényegét jobban megragadó kompozíciójára törekszik, mint a felületművészet hangulatadó impresszionistái, és amely legújabb törekvés Kocschában és Chagallban jelentkezett eddig legerőteljesebben... a drámai feszültséget a kompozíció leydeni palackja fogja formába és egységbe Gergely szobraira éppen úgy, mint Moholy-Nagy rajzain és képein. Mind a kettőnek közös vonása még a lehetőleg teljes és tökéletes legyszerűsítés, a dolgok lényegének erős és bátor hangsúlyozása, a formák legtisztább és legtömörebb szintézise.”

A Szeged és Vidékében (okt. 31.) így írt a költő: „... Moholy-Nagy László a rajznak és a képek új problémáit keresi és már merész megoldásokig is eljutott. Portréi csupa jellemző erő. Főlényes és tudatos művész, aki már a humor magaslatáig is elérkezett.”

Moholy-Nagy november derekán hagyta el az országot. Útja Bécsbe, majd pár hét múlva Berlinbe vezetett. A Móra-portrét és a Tehenek c. rajzot Fischer Ágotának, a Kézimunkázó nőt pedig Szekerének Bäck Margitnak (sz. 1891.) ajándékozta, aki Kőlcsey utcai műtermében főíveteleket készített munkáiból.

1919. november 30-án nyílt meg a Napló-házban Engel Lajos „állandó jellegű” műkereskedése. Juhász beszámolójából (Délm. 1919. dec. 7.) tudjuk, hogy Engel Moholy-Nagy-műveket is árusított: „... Moholy-Nagy László rajzai a legelső sorba helyezik e kiválóan érdekes fiatal művészünket...” Föltételezésünk szerint ezekben a napokban írhatta Juhász a Moholy-Nagyról szóló bőkversét:

Az ember ötlete néha pokoli,
Nem is tudja igazán megokolni,
Mért lett modernné éppen a Moholy!

1920. augusztusában Gergely Sándor Szegedre látogatott. Juhász a Gergelytől hallottak alapján a látogatások a szegedi kultúra tényezőinél (Szeged, 1920. okt. 3.) c. cikkében Moholy-Nagyról is szót ejt: „Joachim és Moholy-Nagy László elkerültek Szegedről, az első Budán él és dolgozik, a másik Berlinben, ahol, úgy halljuk, komoly sikerei vannak.”

Egy hónappal később maga Moholy-Nagy számol be a sikerekről. A Gurlitt cégnél rendezett csoportos kiállításának katalógusát elküldi Juhásznak. A költő a Szeged hasábjain méltatta (nov. 6.) a világhír felé induló művész első külföldi állomását: „Moholy-Nagy László, egy nagyon talentes fiatal szegedi festőművész Berlinből katalógust küldött... E sorok írója fedezte föl őt annak idején Szegeden, előre jósolva kiválóan erős tehetsége kifejlődését és sikerét, amely ime, Berlinben meg is érkezett. Itt Szegeden sokan mosolyogtak Moholy-Nagy László dolgain, a merészségén és eredetiségén, Berlinben, mint halljuk, tapsolnak és helyeselnék neki. És értékeli a képeit és megveszik...”

APRÓ FERENC

A gépkocsivezető embersége

A lendülő karok kétfélek: köszönők és fenyegetők.

Amikor a hajdani vezető anynyira megöregszik, hogy már nem is hosszabbítja meg jogosítványát, mert nem óhajta elviselni a vezetés okozta izgalmakat, furcsa idegrendszeri átalakuláson esik át. Csak ül, néz, esetleg meg se moccan, de belül az idegrendszerében tovább vezet: mozdul a keze — úgy kell a másikkal lefogni —, és ha fékezéskor nyugodt is a láb, belül feszül az izom, és akaratlanul nyom egyet a kocsi fénék gumiszőnyegén. A hajdani vezető, ha megöregszik, és a vezetőüléssel az útítars helyére sodródik, nem jut sokkal előnyösebb helyzetbe, mert a vezetés munkájának csak a fizikai tennivalójától szabadult meg, de — ha vérbeli vezető volt — a vezetés feszültsége tovább él benne, és mosolygó nyugalom simogatja, ha minden jó, de vicsgorog, ha valami hiba van a kréta körül.

És az idegrendszeri átalakulás? Az is megvan! Az aktív, a cselekvő ember passzívvá, szemléltetővé válik, és felszabaduló energiáját a megfigyelésre és a mérlegelésre fordíthatja.

Valahogy így vagyok én is. Amióta a fiam vagy a vejem mellett ülök — mindkettő rendőr, és mindkettő higgadt vezető —, figyelem a forgalmat, az előzőket, a szembejövőket, az erőszakosakat, az udvariasakat, a lelkiismeretleneket, a meg gondolatlanokat és a mellettem ülőket is. Figyelem, és örülök annak, hogy nyugodtabbak, mint amilyen — vénségemre — én magam vagyok. Ok nem mérgeződnek, mint én, hanem integetnek. Lendül a karjuk. Az egyik mozdulat kifelé fordított, háláisan integető tenyér, amely azt mondja: köszönöm, hogy megadta az előnyt, köszönöm az udvariasságot. A másik furcsa karlengetés lefelé és kifelé, azt jelenti: már megint mit csináltál, te meg gondolatlan, erőszakos csirkefogó? Nem látod, hogy életekkel játszol, hogy nemcsak önmagad veszélyezteted, hanem az előírásokat megtartó, becsületlen gépkocsivezetőket és az ártalmatlan utasokat is?

Gépkocsiparkunk rohamosan szaporodik. Nyűzsögnék, rohanának, száguldanak... és a vezetőüléshöz integetnek az emberek. Háláisan és átkozódva, köszönően és fenyegetőzve... és sajnos, több a fenyegetés, mint a barátságos mozdulat. Vajon mi ennek az oka?

Megítélésem szerint ugyanaz, mint amit a tőkes világban a magas állásban levő, méltatlan egyénnel kapcsolatosan kérdezett a tömegek utalata: hát hogyan, akinek az isten pozíciója ad, annak talán ész is ad hozzá? A mi esetünkben ma ezt a kérdést így fogalmazhatnánk: aki a gépkocsit tud vásárolni, az a vezetői jogosítványt is meg tudja szerezni hozzá? A felelet, sajnos, sok esetben: igen! Ha nem is az első próbálkozásra, de harmadszorra-negyedszerre mégis sikerül. A minap valakitől azt hallottam, hogy egy ismerőse hatszor indult neki, amíg átevickélt a vizsgán. És most azt hiszi, hogy ő az utak és az utcák koronázatlan királya, mert neki nemcsak autója, hanem vezetői jogosítványa is van. És persze, most gőgös, gátlástalan, kíméletlen, istent, embert nem ismerő,

mint amilyen a származás és a pénz arisztokratái lenni szoktak.

Velem is történt egy hasonló eset. Van egy ideg- és szívbeteg ismerősöm, akinek évek óta rendszeresen megtagadom első fokozatú jogosítványa meghosszabbítását, mert szerintem nem való a volán mögé. Minden jóakarat ellenére sem merem az utcára szabadítani. No és eddig másodfokon mindig kicsikarta, kikönyörögte vagy kisírta a jogosítványt. Az ideg eset meg először, hogy a véletlenül jelen levő ideggyógyász elutasította. No, de ha nincs ott az ideggyógyász?... Hiszen a hosszabbításához nem szükséges ideggyógyászati szakvizsgálat!

És most érkeztem el mondanivalóm lényegéhez! A jogosítvány megadásához vagy meghosszabbításához szükséges mai orvosi vizsgálat véleményem szerint kevés. Nem azért, mintha nem vennék az orvosok komolyan, vagy hogy a hatalmával bárki is viszszaélne. Nem. Csupán azért, mert a vizsgálat nem terjed ki mindenre, aminek később kellemetlen következménye lehet. Hallottam olyan, a Hárshegyen kezelt egykori betegről, akinek ma gépkocsija és jogosítványa van. No, persze lehet, hogy tükéletesen meggyógyult, de az is feltételezhető, hogy nem, és az biztos, hogy a jogosítvány kérekekor a Hárshegyei nem dicsékedett, és az orvos ezt monná tudhatta volna? En nem hennék a kocsi-jába ülni! No és az ilyen a kocsi-nak is nekirohanhat. Ismerek feltételezhető epilepsziást, aki már eddig négyszer karambolozott. Ismerek megrögzött nyugatószer-fogyasztót, aki egy lépést sem tesz gépkocsi nélkül, hipertóniást, aki állandóan vezet, és több olyan idült alkoholistát, aki már gázolt is, mégis visszakapja jogosítványát bizonyos idő elteltevel, mert állítólag leszokott az alkoholról. De vajon ezt be is bizonyította?

Állítom, hogy addig nem lesz rend és biztonság az utakon és az utcákon, amíg nem tartják meg pontosan a KRESZ utasításait, amíg nem adják meg a jogosítványt, amíg nem tartják meg a jobbkezes-szabályt, amíg szabálytalanul előznek, amíg éjszaka kifelé-utaznak az egymás szemé világát, amíg a vágatás örületét meg nem fékezik, amíg a vezető-gekbe bele nem égetik a gépkocsivezetői emberséget és becsületet.

Állítom, hogy addig nem lesz emberség az utakon és az utcákon, amíg a vezetői jogosítvány kiadásakor és meghosszabbításakor nem követelik meg a pályalkalmassági vizsgálatot. Nagy gond, komoly feladat ez, de ott mind előbűnnek a rejtett indulatok, a felületesség, a türelmetlenség, a pontatlanság, az idegrendszeri labilitás és az egyéb, szembe nem is tűnő betegségek.

Állítom, hogy gépkocsi-közlekedésünk akkor lesz biztonságos, ha a jogosítványtulajdonosokat rostálják, és kiszűrik közülük a baleseteket okozókat, mert ma — az anyagi körülmények megjavulása folytán — sokkal több a gépkocsivásárlásra képes, jobb módban élő, mint a tükéletesen ép idegrendszerű, meg gondolt és higgadt, egészséges ember.

Állítom, hogy addig nem lesz rend még az autósútrádán sem, amíg a gátlástalanokat meg nem fegyvelmezik. Már csak azért sem, mert nemcsak a mi vezetőink száguldoznak a magyar országutakon.

...amíg a kétféle karlengetés közül a haragos mutogatás végérvényesen el nem tűnik a gépkocsivezetők mindennapi gyakorlatából, hogy átadja helyét a hálás, barátságos integetésnek.

DR. BUGA LÁSZLÓ